

Bireylerin Risk Azaltma Stratejilerini Etkileyen Faktörler Üzerine Ampirik Bir Araştırma

Sibel DİNÇ AYDEMİR¹, Selim AREN²

Makale Gönderim Tarihi: 29.05.2015

Makale Kabul Tarihi: 22.01.2016

Öz

Bireylerin artan kişisel sorumluluklarından ötürü, risk azaltma stratejilerini yönetmede bireysel sigorta tercihlerini etkileyen güdülerin tespiti öncekinden daha önemli hale gelmiştir. Araştırma tip A davranışı, kontrol odağı, heyecan arama, kaygılı olma, finansal risk toleransının sigorta tercihlerindeki rolünü sorgulamayı amaçlamaktadır. 71 kişilik örneklem veri setine uygulanan analiz sonuçları kaygılı olma, kontrol odağının tip A davranışı üzerinde, bu davranışının ve heyecan aramanın finansal risk toleransı üzerinde, finansal risk toleransının sigorta sayısında etkili olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Kontrol Odağı, Heyecan Arama, Tip A Kişiliği, Finansal Risk Toleransı, Sigorta Tercihleri.

An Empirical Study on Psychological Motives for Individuals' Risk Mitigating Strategies

Abstract

Due to their increasing responsibility in risk mitigating strategies, understanding motives for insurance preferences is more important than before. This study aims to explore anxiety,

¹ Uzman, Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, saydemir@gtu.edu.tr.

² Prof. Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi, İİBF, saren@yildiz.edu.tr.

locus of control (LoC), type A, sensation seeking and financial risk tolerance (FRT)'s role on insurance preferences. Results indicate that (a) anxiety and LoC as significant on type a personality, (b) type a and sensation seeking as notable on FRT and (c) FRT as important on insurance preferences.

Keywords: locus of control, sensation seeking, type a personality, financial risk tolerance, insurance preference.

1. GİRİŞ

Bireyler emeklilik planları ya da risk azaltma stratejilerini yönetmek noktasında öncekine nazaran daha aktif ve sorumlu olmaya başlamıştır. Bu bakımdan, bireylerin risk azaltma tercihlerini etkileyen faktörleri belirleyebilmek giderek önem kazanmaktadır. Bireylerin riskleri algılayabilmeleri ve yönetebilmeleri noktasında, objektif risk ölçütlerinin yanı sıra, riske karşı olan tutumları, finansal risk almaya yönelik toleransları, kişilik faktörleri ve duygusal etmenler de ön plana çıkmaktadır. Çünkü finansal risk alma, yönetme ve riski transfer etme stratejilerinin finansal yüklenimleri kadar duygusal cepheleri de bulunmaktadır.

Anbar ve Eker (2009:s.130) riski, "gelecekte beklenmeyen olayların ortaya çıkma olasılığı" olarak tanımlamaktadır. Nitekim klasik finans teorisinde, bir tercihin riskliliği onun varyansıyla denk tutulmaktadır. Sitkin ve Pablo (1992:s.10) riski, kararların muhtemel önemli ve/veya ters sonuçlarına ilişkin belirsizliğin derecesi olarak tarif etmektedir. Kişilerin bu belirsizliğe katlanmak anlamında farklılık gösterdiği genel bir kabuldür.

Finansal risk toleransı bir kimsenin finansal bir karar verirken kabul edebileceği maksimum belirsizlik miktarı olarak tanımlanabilir (Grable, 2000:s.625). Bu kavram, finansal bir dizi riskli duruma yönelik kişinin risk alma tavrını ölçmektedir. Bu noktada, risk alma tutumunun finansal düzleme taşınmış hali olduğu söylenebilir. Weber ve diğerleri (2002)'e göre bir kimsenin risk tutumu, o kimsenin bir dizi riskli seçim alternatiflerinden çıkan fayda fonksiyonunu tanımlamaktadır. Roszkowski ve diğerleri (2005), risk tutumunun bireyin ne kadar risk alabileceği, risk kapasitesinin bireyin ne kadar risk almaya gücünün yeteceği, risk toleransının ise risk

tutumu ve risk kapasitesinin bir bileşimi olarak literatürde geçtiğini belirterek, kavramları birbirinden ayırmaktadır.

Yatırım bağlamında Sachse ve diğerleri (2012) literatürde kullanılan yaygın risk ölçütlerini bir bütün altında toplamakta ve bunlardan bir risk algısı ölçeği oluşturmaktadır. Çalışmanın hareket noktası, bir yatırımın riskinin yatırımcılar için farklı manalara gelebilmesidir. Bu kapsamda, bir yatırımın riski, o yatırıma ilişkin öngörülebilirlik, ilgilenme, endişe, kaybın olasılığı, kayıp miktarı, değişkenlik, likidite, yenilik, şeffaflık, yatırım yapma isteği ile birlikte değerlendirilebilir (McGregor, Slovic, Berry, & Evensky, 1999; Koonce, McAnally, & Mercer, 2005). Daha açık bir ifadeyle, örneğin bir yatırıma yönelik duyulan endişe ne kadar fazla, bir yatırımın getirisi ne kadar inşili-çıkışlı, bir yatırımın kayıp olasılığı ya da kayıp miktarı ne kadar yüksek, bir yatırımın nakde çevrilebilme yeteneği ne kadar az ise o yatırım riskli algılanmaktadır.

Son olarak, klasik finans teorisinde objektif risk ölçütleri (örneğin, riske maruz değer, beklenenden sapma) çoğunlukla kullanılmaktadır (örn., Siebenmorgen & Weber, 1999). Diğer taraftan, davranışsal finans bakış açısında, riskin subjektif doğasına vurgu yapılarak, riskten kaçınma tutumu başta olmak üzere riskten kaçınmaya yol açabilecek belli başlı bireysel farklılıklar, çeşitli duygusal ya da bilişsel yanlılıklar yatırıma ilişkin risk algısının değerlendirilmesinde önem arz etmektedir. Buradan hareketle, bu çalışmanın kuramsal arka planında davranışsal finans bakış açısının yattığını dile getirmekte de fayda vardır.

Öte yandan, bireyler günlük hayatları içinde karşılaşılabilecekleri riskleri yönetebilmek ve kontrol edebilmek için, en önemlisi bu risklerin zararlı etkilerinden bertaraf olmada sigorta ürünlerini kullanmaktadır. Literatürde bir risk azaltma stratejisi olarak sigorta tedbirinden sıkça söz edilmektedir (Bakınız Botzen, Aerts, & Van Den Bergh, 2009; Ozdemir & Yilmaz, 2011). Buradan yola çıkarak, bu çalışma risk azaltma stratejilerinin bir göstergesi olarak sigorta tercihleri ve sayısını etkileyen faktörleri sorgulamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın, sonuçları itibarıyla, riski yönetebilme tercihlerini açıklamada kişilik faktörleri ve tutumsal güdülere işaret etmesi suretiyle literatüre katkı yapması beklenmektedir.

Makalenin diğer bölümlerinde, sırasıyla mevcut literatürü ortaya koymak ve araştırma hipotezlerine dayanak oluşturmak üzere literatür taraması, araştırma metodolojisi, tartışma ve sonuç bölümleri yer alacaktır.

2. Literatür Taraması

2.1. Tip A Davranışı, Kaygılı Olma, Kontrol Odağı, Heyecan Arama

Konu finansal risk alma olduğunda, finansal etmenler kadar kişilik faktörleri de önemli olmaktadır (Carducci ve Wong, 1998). Buna göre, mevcut literatürde Tip A davranış kalıbı ve heyecan arama finansal risk alma ile ilişkilendirilen kişisel etmenler olarak ortaya çıkmaktadır. Bond ve Feather (1988) ise bireylerin kendilerini yapılandırma ve amaca yönelik olmada zamanı kullanmaya yönelik algılarının anlamlı bir psikolojik değişken olacağını öngörmektedir. Tip A davranış kalıbının zaman baskısı, rekabet güdüsü ve iş baskısı algısı cepheleri bulunmaktadır. Tip A davranışını sergileyen bireylerin hırslı, agresif, rekabetçi ve sabırsız olmaya eğilimli oldukları varsayılmaktadır (Mudrack, 1999). Aynı zamanda hızlı konuşmak, işi hızlı yapmak eğiliminde olup zaman baskısı yaşadıkları da düşünülmektedir. Carducci ve Wong (1998), Tip A davranış kalıbını sergileyen bireylerin Tip B davranışını gösterenlere kıyasla daha fazla finansal risk aldıklarını ortaya koymaktadır. Buradan yola çıkarak, bu araştırmada Tip A kişiliğinin finansal risk toleransı ile bağlantısı kurulmaktadır. Price (1982) tarafından ortaya atılan bilişsel sosyal öğrenme modeline göre, bilme yetisi, kişisel inanç ve korkular doğrudan Tip A davranış kalıbı üzerinde etkili olabilir, bu da sırasıyla çeşitli psikolojik, tutumsal ve davranışsal çıktıları etkileyebilir. Buna dayanarak bireylerin son zamanlarda ne kadar kaygılı hissettiklerinin Tip A davranışı üzerinde etkisi olabileceği öngörülmektedir.

Aynı şekilde olayların çıktılarını dışsal faktörlere ya da bireyin kendi eylemlerine ilişkilendirme derecesini temsil eden kontrol odağının da bu davranış kalıbını etkilemesi muhtemel görünmektedir. Rotter (1966) davranış ile pekiştirme arasındaki nedensel ilişkinin kişiler tarafından farklı algılanabileceğini öne sürmekte-

dir. Buna göre, davranışı takip eden pekiştireç ya da ödül, birey tarafından kendi eyleminin sonucuymuş gibi değil de, talih, şans, kader ya da onun gibi diğer güçlerin kontrolündeymiş gibi algılanabilir. Eğer bir olay, birey tarafından bu biçimde algılanırsa, o kişinin dışsal kontrol odağına sahip olduğu ileri sürülmektedir. Eğer kişi, olayı kendi eylemine ya da kendine has, değişmez özelliklerine bağlarsa, bu kişinin içsel kontrol inancına sahip olduğu kabul edilmektedir.

İçsel ve dışsal kontrol odağı bir kişilik değişkeni ölçümü olarak araştırmalarda kullanılmaktadır. İçsel kontrol odağı ile risk alma arasındaki olumlu ilişkiyi ortaya koyan çalışmaların çok büyük çoğunluğu girişimcilik literatüründe yer almaktadır (örn., Miller ve Friesen, 1982; Kroeck ve diğerleri, 2010; Niammuad ve diğerleri, 2014) İçsel ve bireysel bir faktör olarak kontrol odağının davranış ile olan ilişkisi, konunun davranışsal finans çerçevesinde de ele alınmasını mümkün kılmaktadır. Grable ve Joo (2000), diğer faktörler sabitken, içsel kontrol odağının, finansal bilgi ve cinsiyetin finansal risk toleransı tahmin edicilerinden olduğu sonucuna varmaktadır. Ayrıca, kontrol odağı değişkeninin finansal risk toleransını açıklamaya katkısı diğer iki değişkenden daha fazla olmaktadır. Buna ilaveten, Perry ve Morris (2005) kontrol odağının sorumlu finansal davranış göstermede hem doğrudan hem dolaylı etkisi olduğunu göstermektedir.

Bu bulguların ışığında, kaygılı olma halinin ve kontrol odağının Tip A davranış kalıbı ile olumlu biçimde ilişkide olacağı, Tip A davranış kalıbının da finansal risk toleransını olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.

Heyecan arama, bireylerin çeşitli, özgün ve karmaşık heyecanlar duyma ihtiyacı ve bu türden deneyimler yaşamak üzere fiziksel ve sosyal risk alma isteklilikleri olarak tanımlanmaktadır (Zuckerman, 1979:s.10). Buradan hareketle, çeşitli risk ortamlarında heyecan aramanın etkileri ortaya konmaktadır (örn., Heine ve diğerleri, 1996; Horvath & Zuckerman, 1993; Hoyle ve diğerleri, 2000). Buna açıklama olarak, heyecan arayan kimselerin davranışa yönelik risklerini düşük olarak değerlendirmektedirler (Hoyle ve diğerleri, 2002). Wong ve Carducci (1991) de finansal risk alma ile

heyecan aramanın ilişkisine kanıt sunmaktadır. Buradan hareketle, heyecan aramanın finansal risk toleransı üzerinde etkisi olacağı öngörülmektedir.

2.2. Finansal Risk Toleransı

Grable (2000: s. 625), finansal risk toleransını, bir kimsenin finansal bir karar verirken kabul edebileceği maksimum belirsizlik miktarı olarak tanımlamaktadır. Bu kavram, finansal bir dizi riskli duruma yönelik kişinin risk alma tavrını ölçmektedir. Araştırmacılar, finansal risk toleransını demografik ve sosyoekonomik faktörlerle ilişkilendirmiştir. Özellikle, finansal hizmet uzmanlarının yatırımcıların finansal risk toleransını tahmin etmek için yaygın biçimde kestirme yargılara başvurdukları görülmektedir (Roskowski ve diğerleri, 1993). Buna göre, örneğin, nispeten yaşlı kimselerin daha az finansal risk toleransına sahip olduğu kabul edilir (Grable ve Lytton, 1998). Bireylerin risk profillerinin değerlendirmede genel olarak dört faktörün kullanıldığı görülmektedir (Garman ve Fogue (1997)'den aktaran Larkin ve diğerleri, 2013). Bunlar, amaçlar, zaman ufku, finansal istikrar ve risk toleransıdır. Diğer faktörlere kıyasla, risk toleransının görece sübjektif niteliği bulunmakta ve bu özelliği ölçümünü zorlaştırmaktadır.

Cinsiyet, yaş, eğitim, gelir ve medeni hal gibi demografik faktörlerin finansal karar verme ya da davranış üzerindeki etkileri üzerine literatürde fazlasıyla bir odaklanma bulunmaktadır (örn., Adhikari & O'leary, 2011; Ansong ve Gyensare, 2012; Bajtelsmit ve Bernasek, 1996; Barber & Odean, 2001; Charness ve Gneezy, 2012; Dwyer ve diğerleri, 2002; Duasa ve Yusof, 2013; Grable ve Lytton, 1998; Grable ve Joo, 1999; Hallahan ve diğerleri, 2004; Grable ve Joo, 2004; Jianakoplos ve Bernasek, 2006; Luffi, 2010; Halko ve diğerleri, 2012; Gong ve Yang, 2012; Lai ve Tam, 2012; Kamas ve Preston, 2012; Larkin ve diğerleri, 2013; Powel ve Ansic, 1997; Roszkowski ve Grable, 2005; Selcuk ve diğerleri, 2010; Sung ve Hanna, 1996; Yao ve Hanna, 2005). Hatta davranışsal finansın aksiyomlarıyla birlikte, davranışsal ve tutumsal faktörler mercek altına alınana değin finans literatüründe çoğunlukla odaklanmanın

demografik faktörler üzerinde olduğu söylenebilir. Bütün bu faktörlerden üzerinde görüş birliği olanın cinsiyet olduğu söylenebilir.

Demografik ve sosyoekonomik faktörlerden farklı olarak finansal bilgi, kontrol odağı gibi bireysel faktörler de finansal risk toleransının belirleyicileri olarak çok sınırlı sayıda karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Grable ve Joo (2000) kontrol odağının, finansal bilginin finansal risk toleransının belirleyicileri olduğuna kanıt sunmaktadır. Benzer şekilde, Selçuk ve diğerleri (2000) belirsizlikten kaçınmanın finansal risk toleransı ile negatif ilişkili olduğunu göstermekte aynı zamanda çalışılan sektörün de etkili olduğunu söylemektedir. Özel sektör çalışanları kendi kendine seçme etkisiyle kamu sektörü çalışanlarına göre daha fazla finansal risk toleransına sahiptir.

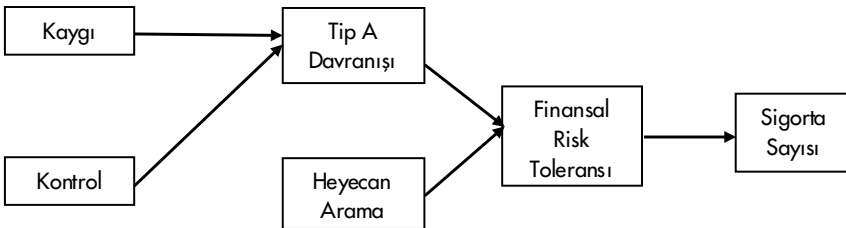
Çeşitli kişilik ve davranış faktörlerinin de finansal risk toleransı üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Örneğin, Wong ve Carducci (1991) heyecan arayanların daha fazla finansal risk toleransına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, bir kişilik faktörü olarak Tip A davranış kalıbının ve heyecan arama özelliğinin finansal risk toleransı ile bağlantısı kurulmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, Tip A davranışına sahip kimselerin ve heyecan arayan bireylerin finansal risk toleransının yüksek olması beklenmektedir.

3. Araştırma Metodolojisi

3.1. Araştırma Modeli ve Değişkenlerin Ölçümü

Önceki araştırmalara dayanarak, öne sürülen araştırma modeli şekil 2.1'de görülmektedir.

Şekil 3.1. Araştırma Modeli



Araştırma modelinden çıkan hipotezler ise aşağıdaki gibi sıralanabilir:

H1: Kaygı, Tip A davranış kalıbı ile pozitif ilişkilidir.

H2: Kontrol odağı, Tip A davranış kalıbı ile pozitif ilişkilidir.

H3: Tip A davranışı finansal risk toleransı ile pozitif ilişkilidir.

H4: Heyecan arama finansal risk toleransı ile pozitif ilişkilidir.

H5: Finansal risk toleransı sigorta sayısı ile pozitif ilişkilidir.

Araştırmanın Tip A kişiliği, kontrol odağı, kaygı değişkenlerini ölçümlemede 5'li likert tipi ölçek kullanılmıştır. Buna göre 1; "kesinlikle katılmıyorum", 5; "kesinlikle katılıyorum" seçeneklerini temsil etmektedir. Finansal risk toleransı ve heyecan arama ölçekleri seçeneklere atfedilen puanlar aracılığıyla hesaplanmıştır.

Tip A Davranışı: Tip A davranış kalıbını ölçümlemek üzere on maddelik tek boyutlu bir ölçek (Mudrack, 1999) kullanılmıştır. Tek boyutlu olmasına karşın, ölçek söz konusu davranış kalıbının üç cephesini içermektedir. Bunlar, zaman baskısı, rekabetçi güdü ve iş baskısı algısıdır. Yüksek skorlar, bu davranışın varlığına yüksek ölçüde işaret etmektedir.

Heyecan Arama: Heyecan aramayı ölçebilmek üzere Zuckerman (1996) tarafından ortaya atılan 40 maddelik ölçeğin 13 maddeye kısaltılmış versiyonundan faydalanılmıştır. Tercih edilen seçeneklere atanan puanların toplanması ile her bir bireyin heyecan arama skoru hesaplanır. Yüksek skorlar, yüksek heyecan aramaya işaret etmektedir.

Kontrol Odağı: Kontrol odağı değişkenini ölçmede Perry ve Morris (2005)'ten faydalanılmıştır. Söz konusu ölçek 7 maddeden oluşmakta ve yüksek skorlar dışsal kontrol odaklı kimseleri temsil etmektedir.

Kaygı: Bireyin son günlerde ne kadar kaygı altında olduğunu ölçümlemek amacıyla Lee ve diğerleri (1996)'dan istifade edilmiştir. Buna göre yüksek skorlar, bireyin son günlerde kaygı altında olduğuna işaret etmektedir.

Finansal Risk Toleransı: Finansal risk toleransını ölçümlemek üzere Gilliam ve diğerleri (2010)'dan faydalanılmıştır. Ölçek çoktan seçmeli olup, on üç farklı risk senaryosuna verilecek cevapların puanlanması ile hesaplanmaktadır. Buna göre, puanlar belirlenmiş bir derecelendirmeye göre bireyleri düşük, orta alt, orta, orta üst ve yüksek olmak üzere kategorilere ayırmaktadır.

Sigorta Sayısı: Türkiye'de yapılan bir çalışmada (Ozdemir & Yilmaz, 2011) Zorunlu Deprem Sigortasının risk azaltma davranışının varlığına bir gösterge olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu bakımdan, risk azaltma stratejisini ölçümlendirmek üzere, bunun bir göstergesi olan sigorta tedbiri sayısı kullanılmıştır. Bireylerin kendi iradeleri ile tercih ettiği ve primlerini ödediği (çalıştıkları şirket tarafından yapılan ve primleri ödenenler hariç) sigorta adedini göstermektedir. Bu çerçevede bireylere on bir farklı sigorta çeşidi sunulmuş ve hangilerine sahip oldukları ve primlerini ödedikleri sorulmuştur.

3.2. Araştırma Örnekleme

Araştırma veri seti, internet ortamında sunulan anketin, gönüllülük esası ve kolayda örnekleme ile seçilen bireyler tarafından doldurulması ile elde edilmiştir. Buna göre, ankete cevap veren toplam 71 bireyin 35'i erkek, 36'sı kadındır. 36 kişi 20–30 ve 24 kişi de 31–40 yaş aralığındadır. Dolayısı ile deneklerin yaklaşık % 85'i 40 yaş altı genç kesimdir. Deneklerin yaklaşık %95'i üniversite ve yüksek lisans/doktora mezunudur. 37 birey evli ve 34 birey bekârdır. Genel olarak bakıldığında, cinsiyet ve medeni durum olarak dengeli, genç ve iyi eğitilmiş bir denek grubu araştırma verisini oluşturmaktadır.

3.3. Ölçek Geçerliliği ve Güvenilirliği

Tip A davranışı, kaygılı olma, kontrol odağı ve heyecan arama ölçeklerine ilişkin maddeler bir bütün olarak açıklayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Açıklayıcı faktör analizinin tercih edilme sebebi, ilgili değişkenlerin, özüne sadık kalınmakla birlikte, ilk defa bizim tarafımızdan Türkçe'ye tercüme edilmesi ile yeni ölçeklerin oluşmuş olmasıdır. İlgili faktör analizinin nihai sonuçları Tablo 3.1'de sunulmuştur.

Tablo 3.1: Faktör ve Güvenirlilik Analizleri

	Heyecan Arama	Tip A Davranışı	Kontrol Odağı	Kaygı
S1	.561	A1 .871	E1 .810	K1 .694
S2	.735	A2 .877	E2 .716	K2 .652
S3	.751	A3 .913	E3 .595	K3 .797
S4	.763	A4 .895	E4 .471	K4 .578
S5	.798	A5 .745	E5 .816	
S6	.775		E6 .651	,
S7	.812			
S8	.769			
S9	.818			
S10	.691			
S11	.766			
S12	.757			
% Varyans	19.997	11.904	10.391	7.417
Cronbach's Alpha	.931	.929	.823	.739
KMO	0.558			
	1216.300***{0,000}			

Verilerin faktör analizine uygunluğunun göstergesi olarak hesaplanan Bartlett's test değeri 1216,300 olarak hesaplanmış ve 0,000 hata seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Veri değerlerinin tutarlılığını gösteren KMO değeri için, Field (2000) alt sınırın 0,50 olması gerektiğini ve daha küçük KMO değerleri için faktör analizinin yapılamayacağını belirtmiştir. Veri setimiz için hesaplanan değer 0,558 olup, alt sınırın üstündedir. Bu temel test değerleri neticesinde veri setinin faktör analizine uygun olduğu söylenebilir.

Faktör analizi sonucunda, teorinin öngördüğü şekilde dört faktör oluşmuştur. Buna göre, ölçek geçerliliğinin olduğu söylenebilir. Hair, Black, Babin, & Anderson (2010, s.96) faktör analizi sonuçlarının diğer çok değişkenli data tekniklerine esas oluşturduğunu söylemekte ve hatta aynı çalışmada (s.708) faktör analizinin yapı geçerliliğini değerlendirmede kullanıldığını belirtmektedir. Faktör analizinde kavramsal anlamlılığı olmayan faktörlere yüklenen ölçek maddeleri elenmiştir. Bunun neticesinde heyecan arama faktörü 12 (bir madde elenmiştir), Tip A davranışı faktörü 5 (beş madde elen-

miştir), kontrol odağı faktörü 4 (üç soru elenmiştir) ve kaygı faktörü de 4 (bir madde elenmiştir) maddeden oluşmuştur.

Her faktöre ilişkin ayrı ayrı güvenilirlik analizleri yapılmış ve her faktörün içsel tutarlılığını gösteren Cronbach's Alpha değerleri Tablo 3.1'de gösterilmiştir. Tüm faktörlere ait güvenilirlik değerleri, 0.70 kabul edilebilir seviyenin (Nunnally & Bernstein, 1994) üzerinde çıkmıştır. Faktör ve güvenilirlik analizleri sonucunda araştırma modelinde kullanılan dört faktöre ulaşılmıştır.

3.4. Analiz ve Bulgular

Şekil 1'den de görüleceği gibi kaygılı olma ve kontrol odağı değişkenlerinin Tip A davranışını etkilediği ve Tip A davranışı ile heyecan aramanın bireylerin finansal risk tolerans düzeylerini belirlediği ve onun da yaptırılan sigorta sayısını etkilediği öngörülmüştür. Bu çerçevede modelin regresyon analizi ile testi gerçekleştirilmiştir. Buna göre ilk olarak ilgili değişkenlerin korelasyon analizi yapılmıştır (Tablo 3.2).

Tablo 3.2: Korelasyon Analizi Sonuçları

	Tip A	Kaygı	Kontrol Odağı	Risk Toleransı	Heyecan Arama	Sigorta Sayısı
Tip A	1	,402**	,356**	,264*	,030	-,008
Kaygı		1	,403**	,001	-,012	-,087
Kontrol Odağı			1	-,029	-,077	,075
Finansal Risk Toleransı				1	,349**	,243*
Heyecan Arama					1	-,025

** : % 1 hata düzeyinde anlamlı; * : % 5 hata düzeyinde anlamlı.

Korelasyon analizi modelde öngörülen ilişkilerin ikili boyutta ve anlamlı olduğunu göstermektedir. A tipi kişiliğin kaygılı olma ve kontrol odağı ile tahmin edildiği regresyon eşitliği sonucuna göre, araştırmanın ilgili hipotezleri desteklenmektedir. Bir başka ifadeyle, kaygılı olma ve kontrol odağı Tip A kişiliği üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkiye sahiptir. Tablo 3.3 ilgili regresyon eşitliği sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 3.3: Tip A Davranışı = $\alpha_0 + \alpha_1$ (Kaygı) + α_2 (Kontrol odağı) + u Regresyon Modeli Sonuçları

	Standartlaştırılmış Katsayılar	Anlamlılık
Kaygı	0,308	0,011
Kontrol Odağı	0,231	0,054
Düzeltilmiş R ²	0,183 ^{**} (0,000)	

Tablo 3. 3'de görüleceği gibi kaygılı olma ve kontrol odağı ile A tipi davranış kalıbındaki değişimin %18,3'ü açıklanmaktadır ve model 0,000 hata seviyesinde anlamlı bulunmaktadır. Modelde yer alan iki değişkenden kaygılı olma 0,05 hata seviyesinde ve kontrol odağı 0,10 hata seviyesinde anlamlıdır ve her ikisi de A tipi davranışı ile pozitif ilişkilidir.

Bunu takiben, A tipi kişiliği ve heyecan aramanın bireylerin finansal risk tolerans düzeylerine etkisi araştırılmıştır. Regresyon analizi sonuçları Tablo 3.4'de gösterilmiştir.

Tablo 3.4: Finansal Risk Toleransı = $\alpha_0 + \alpha_1$ (Tip A Davranışı) + α_2 (Heyecan Arama)+ u Regresyon Modeli Sonuçları

	Standartlaştırılmış Katsayılar	Anlamlılık
Tip A Davranışı	0,255	0,025
Heyecan Arama	0,296	0,010
Düzeltilmiş R ²	0,132 ^{**} (0,003)	

Bu model de 0,01 hata seviyesinde anlamlıdır ve bağımsız değişkenler bireylerin finansal risk toleransındaki değişimin %13,2'sini açıklamaktadır. Her iki değişken de 0,05 hata seviyesinde anlamlıdır ve bağımlı değişkenle pozitif yönde ilişkilidir.

Tablo 3.5: Sahip Olunan Sigorta Sayısı = $\alpha_0 + \alpha_1$ (Finansal Risk Toleransı) + u Regresyon Modeli Sonuçları

	Standartlaştırılmış Katsayılar	Anlamlılık
Finansal Risk Toleransı	0,243	0,041
Düzeltilmiş R ²	0,045 [*] (0,041)	

Son olarak finansal risk toleransının sahip olunan sigorta sayısına etkisi araştırılmıştır. Tablo 3.5'de görüldüğü üzere, etki mevcuttur ve 0,05 hata seviyesinde anlamlıdır.

Yapılan analizler çerçevesinde son günlerde kaygılı olmanın ve kontrol odağının Tip A kişiliğine etkide bulunduğu ve Tip A kişiliğinin ve heyecan aramanın bireylerin finansal risk toleransı üzerinde anlamlı faktörler olduğu istatistiksel olarak ortaya çıkmıştır. Son olarak, finansal risk toleransı da bireylerin yaptırdığı sigorta sayısı ile pozitif ilişki içindedir.

4. Tartışma ve Sonuç

4.1 Teorik ve Pratik Çıkarımlar

Bu çalışmada bireylerin sigorta tercihleri ve sayısı üzerinde etkide bulunması muhtemel davranışsal ve tutumsal öğeler araştırılmıştır. Literatürde risk alma ile ilişkisi ortaya konan Tip A davranışı ve heyecan aramanın finansal risk toleransı üzerinde, bunun da sahip olunan sigorta sayısı üzerindeki olası etkileri gözlemlenmiştir. Ayrıca, Tip A davranış kalıbını bireylerin son günlerde kaygılı hissetmelerinin ve eylemlerinin sonuçlarını kendilerinden ziyade dışsal şans, talih, kader gibi dışsal faktörlere bağlamalarının etkileyebileceği öngörülmüştür.

Analiz sonuçları, gerçekten de, son günlerde kendilerini görece kaygılı hisseden bireylerin ve kadercı diyebileceğimiz kişisel kontrolü görece düşük kimselerin Tip A davranışını göstermeye meyilli olduklarını göstermektedir. Ayrıca Tip A davranışının ve heyecan aramanın birlikte finansal risk toleransını etkilediği ortaya çıkmıştır. Bunlar, var olan literatüre katkı yapması beklenen bulgulardır. Çünkü finansal risk toleransının belirleyicileri üzerine yapılan araştırmalar çoğunlukla demografik ve sosyoekonomik faktörlere odaklanmışlardır (örn., Roskowski ve diğerleri, 1993). Dolayısıyla bu faktörlerden başka finansal ve riskli karar vermeleri etkilemek noktasında davranışsal ve tutumsal öğelerin ve kişilik faktörlerinin de önemli olduğu bulgusunun davranışsal finans literatürüne değerli katkılar yapması beklenmektedir. Daha da önemlisi, finansal risk toleransının sahip olunan ve bireylerin tamamen kişisel talep

ve tasarrufları doğrultusunda sahip oldukları sigorta sayısını etkilemesi ilk bakışta aşikâr bir sonuç gibi görülebilir. Ama kaygılı olma, dışsal kontrol odağına sahip bulunma, Tip A davranışı gösterme ve heyecan arama eğiliminde olmanın finansal risk toleransı üzerinden sahip olunan risk sayısını etkiliyor olması değerli bir bulgu olabilir. Çünkü bu bulgu, aynı zamanda, bireylerin risk azaltma stratejilerinde, riski yönetme biçimlerinde davranışsal ve tutumsal öğelerin devrede olduğu anlamına gelmektedir. Geleceğin belirsizliği ve bununla baş etme yöntemlerinde, literatürde çokça odaklanılan ve doğrudan gözlemlenebilir olan öğelerden başka, psikolojik öğelerin anlamlı olması davranışsal finansa hizmet eden, olan davranışı açıklayıcı bir bulgudur.

Bu bulguların, pratik anlamda değerli çıkarımları da olabilir. Bu bulguya göre, sigorta şirketlerinde hizmet veren profesyonellerin kestirme yargılamalarda bulunurken sadece demografik ve sosyoekonomik göstergeleri kullanması yetersiz kalabilir. Bunların yanı sıra, bireylerin kişilikleri ve tutumları gereği finansal riske tahammül edebilir ya da edemeyebilir olmaları da mümkün gözükmektedir. Dolayısıyla, sigorta hizmeti verenlerin bu faktörleri de göz ardı etmemeleri yerinde olabilir.

4.2. Kısıtlar ve Öneriler

Her araştırmada olduğu gibi, bu araştırmada da bazı kısıtlamalar bulunmaktadır. Öncelikle, daha geniş bir örneklem ile daha genelleştirilebilir sonuçlar elde edileceği açıktır. Dolayısıyla, bu araştırma sonuçlarını değerlendirirken örneklem hacmi göz önünde bulundurulmalıdır. İkincisi, yatay kesit verileri yerine zamana ve bireylere bağlı değişmeyi göz önünde bulunduran boylamsal verilerle önerilen nedensel ilişkileri sorgulamak daha uygun olabilir. Üçüncüsü, araştırma modelinde bazı değişkenlerin (örneğin finansal risk toleransı) hem bağımsız hem bağımlı değişken rolünü taşıdığı yani ara değişken etkisine sahip olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, araştırma modeli regresyon modeli ile parçalı olarak test edilmiştir. Daha geniş bir örneklem ile modelin tamamını eşanlı tahmin edebilen yapısal eşitlik modellemesini kullanmak ve ölçüm hatalarını da hesaba katan daha doğru ve güçlü tahmin katsayılarına ulaşmak

mümkün olabilir. Bu bakımdan, ileriki araştırmaların yapısal eşitlik modellenmesinden faydalanması önerilmektedir.

Dördüncüsü, örneklem karakteristiğini ortaya koymak üzere katılımcılara, yaş, cinsiyet, medeni hal, gelir ve eğitim düzeyleri sorulmuştur. Modelin içine bu faktörler finansal risk toleransının açıklayıcı değişkenleri olarak dâhil edilip, tutumsal ve davranışsal öğelerle birlikte etki büyüklükleri karşılaştırılabilir. Böylelikle demografik öğelerin ötesinde psikolojik öğelerin artımsal geçerliliği de sorgulanmış olabilir.

KAYNAKLAR

- Adhikari, B.K., V. O'leary. 2011. Gender Differences in Risk Aversion: A Developing Nation's Case. *Journal of Personal Finance*, 10 (2):122-147.
- Anbar, A., M. Eker. 2009. Bireysel Yatırımcıların Finansal Risk Algılamalarını Etkileyen Demografik ve Sosyoekonomik Faktörler. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (9):129-150.
- Ansong, A. and M.A. Gyensare. 2012. Determinants of University Working-Students' Financial Literacy at The University of Cape Coast, Ghana. *International Journal of Business and Management*, 7 (9): 126-133.
- Bajtelsmit, V.L., A. Bernasek. 1996. Why Do Women Invest Differently Than Men? *Financial Counseling and Planning*, 7:1-10.
- Barber, B.M., T. Odean. 2001. Boys will be boys: Gender, Overconfidence and Common Stock Investment. *Quarterly Journal of Economics*, 116: 261-292.
- Bond, M.J., N.T. Feather. 1988. Some Correlates of Structure and Purpose in The Use Of Time. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55: 321-329.
- Botzen, W.J.W., Aerts, J.C.J.H., & Van Den Bergh, J.C.J.M. 2009. Willingness of Homeowners to Mitigate Climate Risk Through Insurance. *Ecological Economics*, 68: 2265-2277.
- Carducci, B.J., A.S. Wong. 1998. Type A and Risk Taking in Everyday Money Matters. *Journal of Business and Social Psychology*, Vol. 12 (3): 355-359.
- Charness, G., U. Gneezy. 2012. Strong Evidence for Gender Differences in Risk Taking. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 83: 50-58.
- Duasa, J., S.A. Yusof. 2013. Determinants of Risk Tolerance on Financial Asset Ownership: A Case of Malaysia. *International Journal of Business and Society*, 14 (1): 1-16.

- Dwyer, P.D., J.H. Gilkeson, J.A. List. 2002. Gender Differences in Revealed Risk Taking: Evidence From Mutual Fund Investors. *Economics Letters*, 76:151-158.
- Field, A. P., ed. 2000. *Discovering Statistics Using SPSS for Windows: Advanced Techniques for Beginners*, 1st, Sage Publications, Inc. Thousand Oaks, CA, USA.
- Gong, B., C. Yang. 2012. Gender Differences in Risk Attitude: Field Experiments on The Matrilineal Mosuo and The Patriarchal Yi. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 83: 59-65.
- Grable, J. E. 2000. Financial Risk Tolerance and Additional Factors that Affect Risk Taking in Everyday Money Matters. *Journal of Business and Psychology*, 14 (4):625-630.
- Grable, J. E. 2000. Financial Risk Tolerance and Additional Factors that Affect Risk Taking in Everyday Money Matters. *Journal of Business and Psychology*, 14 (4): 625-630.
- Grable, J., R.H. Lytton. 1999. Financial Risk Tolerance Revisited: The Development of A Risk Assessment Instrument. *Financial Services Review*, 8: 163-181.
- Grable, J.E. & R.H. Lytton. 1998. Investor Risk Tolerance: Testing The Efficacy of Demographics As Differentiating and Classifying Factors. *Financial Counseling and Planning*, Vol. 9: 61-74.
- Grable, J.E. & S. Joo. 2000. A Cross-Disciplinary Examination of Financial Risk Tolerance. *Consumer Interests Annual*, 46: 151-157.
- Grable, J.E., R.H. Lytton. 1998. Investor Risk Tolerance: Testing The Efficacy of Demographics As Differentiating and Classifying Factors. *Financial Counseling and Planning*, 9 (1): 61-74.,
- Grable, J.E., S. Joo. 1999. Factors Related To Risk Tolerance: A Further Examination. *Consumer Interests Annual*, 45: 53-58.
- Grable, J.E., S., Joo. 2004. Environmental and Biopsychosocial Factors Associated With Financial Risk Tolerance. *Financial Counseling and Planning*, 15 (1): 73-82.
- Hair, J. F., Black, W.C., Babin, B.J., & Anderson, R.E. (2010). *Multivariate data analysis: A global perspective*, 7th Edition, New Jersey, USA: Pearson Prentice Hall.
- Halko, M.L., M. Kaustia, E. Alanko. 2012. The Gender Effect in Risky Asset Holdings. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 83: 66-81.
- Hallahan, T.A., R.W. Faff, M.D. McKenzie. 2004. An Empirical Investigation of Personal Financial Risk Tolerance. *Financial Services Review*, 13: 57-78.

- Heino, A., H.H. Van Der Molen, G.J.S. Wilde. 1996. Differences in Risk Experience Between Sensation Avoiders and Sensation Seekers. *Personality and Individual Differences*, Vol. 20: 21-79.
- Horvath, P., M. Zuckerman. 1993. Sensation Seeking, Risk Appraisal and Risky Behavior. *Personality and Individual Differences*, 14: 41-52.
- Hoyle, R.H., M.C. Fejfar, J.D. Miller. 2000. Personality and Sexual Risk Taking: A Quantitative Review. *Journal of Personality*, 68, 1203-1231.
- Jianakoplos, N.A., A. Bernasek. 2006. Financial Risk Taking by Age, and Birth Cohort. *Southern Economic Journal*, 72 (4): 981-1001.
- Kamas, L., A. Preston. 2012. The Importance of Being Confident; Gender, Career Choice, and Willingness to Compete. *Journal Of Economic Behavior & Organization*, 83: 82-97.
- Koonce, L., McAnally, M.L., & Mercer, M. (2005). How Do Investors Judge The Risk of Financial Items? *The Accounting Review*, 80: 221-241.
- Lai, P, K. Tam. 2012. Gender Discrepancy's Impact on Perceived Risk and Investment Decision: A Review of Financial Practitioners Behavior in Hong Kong, China. *Journal of Advances Research in Management*, 3, Iss. 1 (5): 27-37.
- Larkin, C., B.M. Lucey, M. Mulholland. 2013. Risk Tolerance and Demographic Characteristics: Preliminary Irish Evidence. *Financial Services Review*, 22: 77-91.
- Lutfi. 2010. The Relationship Between Demographic Factors and Investment Decision in Surabaya. *Journal of Economics, Business and Accountancy Ventura*, 13 (3): 213-224.
- MacGregor, D., Slovic, P., Berry, M., & Evensky, H.R. 1999. Perception of Financial Risk: A Survey of Advisors and Planners. *Journal of Financial Planning*, 12:68-86.
- Mudrack, P. 1999. Time Structure and Purpose, Type A Behavior, and The Protestant Work Ethic. *Journal of Organizational Behavior*, 20: 145-158.
- Nunnally, J.C., & Bernstein, I.H., (1994), "Psychometric Theory", NY: McGraw-Hill Inc.
- Ozdemir, O. & Yilmaz, C. 2011. Factors Affecting Risk Mitigation Revisited: The Case of Earthquake in Turkey, *Journal of Risk Research*, 14 (1): 17-46.
- Powell, M., D. Ansic. 1997. Gender Differences in Risk Behaviour in Financial Decision-Making: An Experimental Analysis. *Journal of Economic Psychology*, 18: 605-628.
- Price, V.A., ed. 1982. *Type A Behavior Pattern: A Model for Research and Practice*, Academic Press, New York.

- Roszkowski, M.J., G. Davey, J.E. Grable. 2005. Insights From Psychology and Psychometrics on Measuring Risk Tolerance. *Journal of Financial Planning*, April 2005: 66-77.
- Roszkowski, M.J., G.E. Snelbecker, & S.R. Leimberg. 1993. Risk Tolerance and Risk Aversion, içinde Leimberg, S.R., Satinsky, M.J., LeClair, R.T. & Doyle, R.J. Jr. (Editörler). *The Tools and Techniques of Financial Planning* (4. Baskı: 213-226). Cincinnati, OH: National Underwriter.
- Roszkowski, M.J., J.E. Grable. 2005. Estimating Risk Tolerance: The Degree of Accuracy and The Paramorphic Representations of the Estimate. *Financial Counseling and Planning*, 16 (2): 29-47.
- Sachse, K., H. Jungermann, J.M. Belting. 2012. Investment Risk- The Perspective of Individual Investors. *Journal of Economic Psychology*, 33: 437-447.
- Selcuk, E., A. Altinoklar, G. Aydin. 2010. Financial Risk Tolerance: Scale Development and Analysis of Determinants. *Journal of American Academy of Business*, 15 (2): 89-97.
- Siebenmorgen, N., Weber, M. (1999). *Risikowahrnehmung. Wie Anleger Unsichere Renditen Einschätzen* (Forschung für die Praxis, Band 4). Mannheim: Universtat, Lehrstuhl für ABWL, Finanzwirtschaft Insbesondere Bankbetriebslehre.
- Sitkin, S.B., A.L. Pablo. 1992. Reconceptualizing the determinants of risk behaviour. *Academy of Management Review*, 17: 9-38.
- Sung, J., S. Hanna. 1996. Factors Related to Risk Tolerance. *Financial Counseling and Planning*, 7: 11-19.
- Weber, E.U., A. Blais, E.N. Betz. 2002. A Domain-Specific Risk- Attitude Scale: Measuring Risk Perceptions and Risk Behaviors. *Journal of Behavioral Decision Making*, 15 (4): 263-290.
- Wong, A., B.J. Carducci. 1991. Sensation Seeking and Financial Risk Taking in Everyday Money Matters. *Journal of Business and Psychology*, 5: 525-530.
- Yao, R., S.D. Hanna. 2005. The Effect of Gender and Marital Status on Financial Risk Tolerance. *Journal of Personal Finance*, 4 (1): 66-85.
- Zuckerman, M. 1996. Item Revisions in The Sensation Seeking Scale Form V (SSS-V). *Personality and Individual Differences*, 20: 515.